

Синѡаксичкаѡа синонимиѡа и функционалниѡе сѡилови (со ѡримери од македонскиоѡ ѡзик)

ЛИЛЈАНА МИНОВА-ЃУРКОВА
(Скоѡје)

Во прилогот насловен *За асиметричниоѡ дуализам на ѡзичниоѡ знак* (1929: 88-93), Сергеј Карцевски одбележува дека знакот и значењето не се поклопуваат секогаш целосно бидејќи еден ист знак има различни функции, а едно исто значење може да се изрази со повеќе знаци. Секој знак може да биде „хомоним“ и синонимг истовремено затоа што е создаден со вкрстување на овие две серии на мисловните факти. Секој ѡзичен факт припаѓа истовремено на сериѡа од транспонирани / преместени вредности на истиот знак и на сериѡа од аналогни / соодветни вредности изразени со различни знаци. Хомонимиѡата и синонимиѡата претставуваат два координирани корелати, со кои на најдобар начин се одразува реалноста. Означувачот (фонемскиот лик) и означеното (функциѡата) постојано се движат на влиниѡата на реалностаг: означувачот бара да добие други функции освен сопствената / примарната, а означеното бара да се изрази и со други средства освен со својот знак. Тие се асиметрични: се наоѓаат во состојба на нестабилен замен однос. Токму врз основа на овој асиметричен дуализам на структурата на своите знаци може да се развива ѡзичниот систем: всоодветнатаг позиѡиѡа на знакот се поместува постојано според барањето на конкретната ситуациѡа.

Синонимиѡата, како што е познато, може да добие најмалку двојна интерпретациѡа, коѡа, во македонскиот ѡзик, најнепосредно се изразу-

ва со термините **истозначност** (за т.н. апсолутни синоними) и **блиско-значност** (за т.н. релативни). Зборувајќи за синонимијата, Џ. Лајонс (1977:446-453) наведува дефиниција за т.н. синонимија во потесна смисла и ја карактеризира како широко прифатена во современата семантичка теорија: две одделни единици, два одделни елемента се синонимни ако имаат исто значење. За т.н. синонимија во поширока смисла, и Џ. Лајонс и Ш. Бали (1951:95-115) даваат конкретни примери, задржувајќи се на прашањето на хипонимите, односно на хиперонимите, на пример, кај Ш. Бали: *faible* (како хипероним, односно како “најобичен, најшироко употребуван”) наспрема *fréle, débile, fragile, chétif*. Од разбирливи причини, двајцата автори му посветуваат особено внимание на контекстот, што нè приближува кон употребата на зборот во реченицата, односно - кон синтаксата.

Особено важен за темата на овој прилог е фактот дека и Џ. Лајонс и Ш. Бали тргнуваат од односот на зборувачите кон сопствениот јазик, а тоа значи дека овие автори водат сметка за спонтаноста како фактор при изборот на определен збор или израз во определена ситуација, а ова може да ни послужи како основа во определувањето на односот меѓу синтаксичката синонимија и функционалните стилови.

Од различните видови синонимија (лексичка, морфолошка, зборобразувачка, синтаксичка) најопстојно е обработена, како што е познато, лексичката. На синонимијата можеме да гледаме како на еден вид игра меѓу формата и содржината, меѓу изразот и значењето. Дека може да се употреби зборот *игра* покажува и фактот што во рамките на лексиката далеку превладува бројот на контекстуално врзани (или релативни) наспрема контекстуално слободни (апсолутни) синоними.

Ставањето на контекстот на преден план нè води кон неколку заклучоци:

- дека и синонимијата му припаѓа во поголема мера на говорот, а во многу помала - на јазикот;
- дека поврзувањето на зборовите, или: градењето текст, создава најдобри услови за изразување иста содржина со повеќе комбинации;
- дека за т.н. стилистички синоними во лексиката од особена важност е соодветниот контекст.

Всушност, синтаксата се јавува како област што овозможува големо богатство на синонимни конструкции зашто во нејзината основа лежи

токму принципот на поврзување, на комбинирање на елементите. М.В. Всеволодова (1997: 28-44) наведува 32 варијанти на една проста реченица (*В России живет много национальностей*), со тоа што дозволува можност овој список да се зголеми. Како услови за создавање синонимни конструкции, авторката ги наведува: употребата на аналитички (перифрастичен) предикат (*работать – вести работу*), конверзијата (*Россия объединяет много национальностей*) и синонимните парафрази (*Россия многонациональна*).

За да се определи функционалностилската припадност на определена реченица, покрај утврдувањето на изборот на лексиката, неопходно е познавање на јазикот во смисла на тоа кои конструкции се обични, широко прифатени за родените зборувачи и спонтано употребувани од нивна страна, а кои конструкции се обични за помал круг зборувачи затоа што се јавуваат како карактеристика на строгоофицијалните функционални стилови, или пак се дојдени по литературен пат, во допирот со други јазици.

Во овој прилог се прави обид да се илустрираат можностите на македонскиот јазик за изразување на определени односи меѓу две содржини, најчесто меѓу две дејства, па според тоа, овде се потпираме пред сè на сложените реченици. Во класификацијата на сложените реченици тргнуваме од традиционалната поделба на паратакса (која ги опфаќа независносложените реченици) и хипотакса (зависносложените). Во рамките на паратаксата се izdelуваат како најизразни: копулативните, адверсативните и дисјунктивните, т.е. тие што даваат основа да бидат третирали како конјункции и како дисјункции. Во рамките на хипотаксата правиме компромис во класификацијата и ги izdelуваме прилошкоопределбените (адвербијалните) наспрема декларативните и релативните. Оваа класификација има и слабости, но и добри страни. Меѓу слабостите можеме да го наведеме фактот дека и кај декларативните и кај релативните зависната наспрема главната дел-реченица може да врши функција на субјект, на именски дел на предикатот, или пак на некој од објектите (директен, индиректен, предлошки), па дури, кај релативните реченици зависната може да врши и адвербијална функција. Добрите страни на оваа класификација ги гледаме во фактот што се разгледуваат заедно сите видови релативни реченици: реченичната релативизација (или: релативното надоврзување), потоа

релативните реченици со зависната во препозиција, како и релативните реченици со релативизирани именски синтагми (каде што ги вклучуваме: индивидуализирачките, квалификативните и компаративните). Освен тоа, и декларативните реченици се разгледуваат како една група, зашто се тие поврзани врз основа на карактерот на врската меѓу главната и зависната дел-реченица (експликација на оној член од главната за кој е врзана зависната). Во адвербијалните реченици ги вклучуваме: темпоралните, каузалните, консекутивните, концесивните, кондиционалните, финалните.

Заедничкото за сите релативни реченици е задоволување на барањето во главната и во зависната дел-реченица да се јавува еден ист елемент, кој е во втората застапен (непосредно или посредно, т.е. преку некој негов признак) - со релативен сврзувачки збор.

Заедничкото за сите декларативни реченици е задоволување на барањето зависната дел-реченица да ја развива содржината на оној член од главната на кој се однесува.

Заедничкото за сите адвербијални реченици е задоволување на барањето зависната дел-реченица да ја зазема - во главната - позицијата на соодветната адвербијална определба.

Општо земено, и покрај сите недостатоци, оваа класификација дава една сигурна основа од која може да се тргне во подробно испитување на сложените реченици со пронаоѓање допирни точки меѓу нив, или со утврдување на нивните разлики.

Повеќе автори, а овде ќе ги наведеме М. Кожина (1992: 13-19) и Ст. Гајда (1992: 8-9), зборуваат за функционалната стилистика наспрема традиционалната од една – и текстуалната – од друга страна. М. Кожина, на пример, наведува дека сврзувачка нишка на сите поими од функционалната стилистика претставува поимот вупотребаг (функционирање) на јазикот. Оваа употреба е условена од надворешнојазични фактори и во секоја сфера на општење создава своја системска организација (стилско-изразна системност). Според Ст. Гајда, функционалната стилистика ја поставува на преден план категоријата на функционалниот стил (макростилови: разговорен, уметнички, научен, публицистички, религиски, административен). Оваа категорија, како што наведува авторот, била третирана како структурен израз на функцијата на јазикот (комуникативна, естетска, експресивна, когни-

тивна итн.) и како јазична варијанта условена од специфичноста на одделна социјална сфера на активност и комуникација (секојдневие, уметност, научно спознание, соџио-политички живот итн.). Секоџа од овие сфери има свои карактеристики, свои содржини, своџа употреба на јазичните средства. Авторот смета дека разликите меѓу одделни функционални стилови создаваат тешкотии при нивното споредување на определени нивоа. Истовремено, функционалните стилови не се херметично затворени, заемно остро разграничени системи. Според тоа, функционалниот стил е збир од норми што ги определуваат изборот и употребата на јазични средства во определени услови на јазично општење. Водејќи сметка за разликите во поглед на поделбата на функционалните стилови, во овој прилог ја земаме предвид поделбата на Бр. Тошович (1988) на пет функционални стилови: уметничколитературен, публицистички, административен, научен и разговорен.

За да ја задоволи своџата потреба за општење, човекот пред сѐ употребува различни средства од јазикот што го владее – во различни сфери од своџата дејност и во различни околности. Тој тоа го прави свесно или интуитивно, сообразувајќи се со конкретната ситуација и со говорникот (присутен или замислен). Поради тоа може да се каже дека се функционалните стилови (најчесто свесен) избор на вид јазичен израз во определена област на дејствување на човекот. Јасно е дека за практикување на сите функционални стилови треба да се создадат услови во една поширока средина: треба да се работи за организирана заедница и треба јазикот за кој станува збор да има соодветен статус во неа. Решавачки фактори во поделбата на функционалните стилови се надворешнојазичните (сферата на човековата дејност, начините на мислење, ситуацијата на општењето, односот меѓу учесниците во општењето и сл.).

Сепак, функционалните стилови се реализираат пред сѐ со јазични средства, односно во говорот, и затоа треба да се зборува за јазичните карактеристики на секој функционален стил. На јазикот гледаме како на ризница од елементи што можат да послужат за стилистички цели, а на говорот како на ниво каде што се реализираат стилските можности на јазикот. На системски план јазикот содржи синоними и варијанти од различен карактер, а покрај тоа има и такви елементи: лексеми, суфикси, збороред, синтаксички конструкции - што се определуваат како

стилски обележени. Освен тоа, има и необележени елементи што можат да се употребат во определен стил и со нив да се постигне определен стилски ефект. Се разбира, во сите стилови се употребуваат и стилски неутрални јазични средства.

И во јазикот, и во функционалните стилови, во центарот на вниманието е единката, индивидуата, која во согласност со својата возраст, својот пол, образование, статус во општеството, професијата итн., го оформува својот јазичен израз во различни ситуации. Во сите функционални стилови станува збор за човекот и за тоа што го опкружува - само од различни аспекти:

- Разговорниот стил е тесно поврзан со целокупниот живот на единката и тоа од неговата практична страна, а во него јазикот не е единственото изразно средство.

- Уметничколитературниот стил исто така го покрива целокупниот живот на единката, но го одразува прекршен преку талентот на творецот на текстот.

- Публицистичкиот, административниот и научниот стил го претставуваат исто така животот на човекот, но во една повисоко формализирана варијанта: единката е *добитник на награда, војник, студент, државјанин, сиранка, обвинет, човек*. Административниот стил го пропишува неговото однесување, научниот го објаснува, а публицистичкиот - ја запознава јавноста со него.

- Поради сето ова, во споредувањето на функционалните стилови овде се тргнува од оној што го владеат, помалку или повеќе, во крајно едноставен или во крајно култивирано-сложен вид, сите членови на една јазична заедница, а тоа значи - од разговорниот стил. На второ место го поставуваме уметничколитературниот, потоа публицистичкиот, па административниот и на крајот, како израз на врвните способности на човекот за осознавање на себеси и на она што е околу него - научниот стил. Секој од функционалните стилови, важејќи за определена сфера од животот и од дејствувањето на човекот има еден конститутивен фактор, една основна т.н. стилска функција, една особеност што доминира. Гледано од друг агол, овде можеме да зборуваме за целта што треба да ја постигне авторот на исказот / текстот во рамките на еден определен стил. Така, за разговорниот стил е основна комуникацијата, за уметничколитературниот - естетското уживање, за публи-

џистичкиот - информирањето придружено со убедување (или: убедување преку информирање), административниот ја има во својата основа т.н. директивна функција, а во научниот стил доминира когнитивната.

– Имајќи ја предвид предложената класификација на сложените реченици во македонскиот стандарден јазик, како и поделбата и карактеристиките на функционалните стилови, во овој прилог се задржуваме на два начина на пристап кон оној вид синтаксичка синонимија што се потпира на сложената реченица: во првиот дел се тргнува од две одделни реченици, кои се поврзуваат во синонимни сложени, а во вториот се тргнува од една сложена реченица наспрема која се составуваат синонимни сложени (или прости) реченици со строго почитување на карактерот на односот меѓу двете дел-реченици. Со првиот начин се создаваат услови и за апсолутна и за релативна синонимија, т.е. и за истозначност и за блискозначност, а во вториот - за апсолутна синонимија, т.е. за истозначност.

1.

а. На почетокот ќе разгледаме две реченици извлечени од едно интервју:

А. Не можам конџинуирано да џишувам.

Б. Премноѓу сум зафаџен со друѓи акџивности.

За овој човек од перото, овие две содржини се тесно сврзани: едната произлегува од другата, тие се наоѓаат во однос: **причина - последица**, со тоа што прво се наведува последицата (во реченицата под А.), а потоа се дава причината како еден вид објаснување или оправдување. Ваквиот ред на речениците условува најлесно да ги поврземе овие две реченици во причинска зависносложена:

(1) *Не можам конџинуирано да џишувам бидејќи сум џремноѓу зафаџен со друѓи акџивности.*

Ваквата зависносложена реченица ќе ја сретнеме во сите функционални стилови (разговорен, уметничколитературен, публицистички, административен, научен), се разбира, со соодветна лексика, во што спаѓа и изборот на сврзниците, кои се стилистички синоними. Причина-

та поради која ќе ја сретнеме ваквата реченица во сите функционални стилови се состои во тоа дека е ова најшироко употребувана конструкција за изразување причинско-последичен однос.

Наспрема причинските, од функционалностилистичка гледна точка стојат последичните зависносложени реченици:

(2) Премногу сум зафатен со други активности, **и**пака **што** не можам континуирано да пишувам.

Последичните зависносложени реченици од овој поттип спаѓаат меѓу помалку раширените конструкции, па според тоа се среќаваат во строгоофицијалните функционални стилови.

Со сврзниците и или па, можеме да оформиме составна независносложена реченица, под услов онаа реченица што ја донесува последицата да биде на второ место:

(3) Премногу сум зафатен со други активности **и/па** не можам континуирано да пишувам.

Како и примерот под (1), оваа конструкција е обична за сите функционални стилови, со извесно превладување кај разговорниот функционален стил.

Двете почетни реченици (под А. и под Б.) можеме да ги поврземе со за да:

(4) Премногу сум зафатен со други активности **за да** можам континуирано да пишувам.

На овој начин добиваме нејрава целна реченица или нецелна за да-реченица, во чии рамки со дел-реченицата со за да се искажува содржина спротивна на она што се случува во реалноста. Ваквите реченици се добиени по литературен пат, како резултат на процесот на т.н. интелектуализација на изразот и ги среќаваме најчесто во публицистичкиот и во научниот функционален стил, макар што можат да се јават и во уметничколитературниот.

Причинско-последичниот однос меѓу содржините може да се изрази и со релативна реченица од особен вид:

(5) Премногу сум зафатен со други активности, **поради што** не можам континуирано да пишувам.

Примерот (5) илустрира релативно надоврзување или реченична релативизација, во чии рамки релативниот сврзувачки збор се однесува на целата претходна дел-реченица. За одбележување е овде дека релативното *што* може да се врзе со сите предлози. Во наведениот пример, со *поради што* се укажува на тоа дека причината на дејството во втората дел-реченица се наоѓа во првата. Ваквиот вид релативни реченици е карактеристичен за пишуваната форма на строгоофицијалните функционални стилови, а пред сè за научниот.

Од двете почетни реченици можеме да оформиме и две декларативни:

(6) *Не можам континуирано да пишувам од причина што сум премногу зафатен со други активности.*

(7) *Со оглед на фактот дека сум премногу зафатен со други активности, не можам континуирано да пишувам.*

Ваквите реченици му припаѓаат на научниот и на административниот функционален стил. Можеме да ги сретнеме и во некои публицистички родови, но не се примаат како особено природни во непринуден исказ во рамките на едно интервју.

Бидејќи во двете почетни реченици се јавува првото лице, можна е релативна реченица со релативизирана именска синтагма, зашто за неа не е важен односот меѓу содржините, туку фактот дали се јавуваат во двете реченици исти членови. Примерот ќе гласи:

(8) *Јас, кој сум премногу зафатен со други активности, не можам континуирано да пишувам.*

Добивме нерестриktivна релативна реченица, карактеристична за пишуваната форма на јазикот. Ваквите реченици не се обични во рамките на разговорниот функционален стил.

Блискозначна реченица со едно предикативно јадро можеме да оформиме по пат на номинализација:

(9) *Поради преафатеност со други активности, не можам континуирано да пишувам.*

Со процесот на номинализација се врши стегање на изразот, се постигнува економичност, која е во спротивност со линијата на помал

напор и со редунацијата, карактеристични за разговорниот функционален стил. Номинализацијата и воопшто номиналниот карактер на изразот се јавуваат како карактеристика на научниот и на административниот функционален стил зашто придонесуваат за прецизноста на изразот.

Во рамките на условните и на временските зависнослужени реченици може да дојде до поврзување на две дејства што се наоѓаат во причинско-последичен однос. Во овој случај се можни и вакви реченици, но само за означување повторливи дејства.

(10) **Ако** сум премногу зафатен со други активности, не можам континуирано да пишувам.

(11) **Кога** сум премногу зафатен со други активности, не можам континуирано да пишувам.

И условните и временските зависнослужени прилошкоопределбени реченици, како изразувачи на заемната условеност, или пак на временската сопоставеност на две содржини или дејства, се јавуваат во сите функционални стилови, се разбира со соодветен избор на лексички средства. Овде не зборуваме за соодветен избор на сврзувачките средства, затоа што и сврзникот *ако* и сврзувачкиот збор *кога* се јавуваат во сите функционални стилови во македонскиот јазик.

6. Со извесни измени во почетните реченици од овој дел, го менуваме односот меѓу содржините:

A1. *Премногу сум зафатен со други активности.*

B1. *Сепак настајувам континуирано да пишувам.*

При ваков, спротивен однос меѓу дејствата, на прво место можеме да оформиме спротивна независнослужена реченица:

(1) *Премногу сум зафатен со други активности, но (сепак) настајувам континуирано да пишувам.*

Со спротивен однос меѓу дејствата се одликуваат и допусните зависнослужени реченици:

(2) **Иако** сум премногу зафатен со други активности, настајувам континуирано да пишувам.

Двете наведени реченици: (1) и (2), можеме да ги сретнеме во сите функционални стилови, со извесни разлики во изборот на сврзниците.

На примерот (2) можеме да ги надоврземе следниве:

(3) *И покрај ѝоа шѝо / факѝоѝ дека сум ѝременоѓу зафатѝен со друѓи активносѝи, насѝојувам конѝинуирано да ѝишувам.*

(4) *Без оѓлед на факѝоѝ шѝо / дека сум ѝременоѓу зафатѝен со друѓи активносѝи, насѝојувам конѝинуирано да ѝишувам.*

Присуството на заменката *ѝоа* и на именката *факѝ* во речениците (3) и (4) ни дава за право да ги вклучиме овие реченици во декларативните. Ваквите декларативни реченици се карактеристични за строгоофицијалните функционални стилови.

Макар што во поголем број случаи во составните независнослужени реченици доаѓа до поврзување содржини што не си противречат, а не е мал бројот на оние што произлегуваат една од друга, се покажува дека со лексички конкретизатори составните сврзници можат да поврзат и спротивни дејства:

(5) *Премноѓу сум зафатѝен со друѓи активносѝи и / ѝа сеѝак насѝојувам конѝинуирано да ѝишувам.*

Од почетните реченици А1. и Б1. можеме да оформиме и релативни, и тоа: релативно надоврзување или реченична релативизација со предлози што укажуваат на спротивниот однос меѓу дејствата (6), како и релативна реченица со релативизирана именска синтагма (7):

(6) *Премноѓу сум зафатѝен со друѓи активносѝи, насѝроѝи шѝо / сѝроѝивно на шѝо насѝојувам конѝинуирано да ѝишувам.*

(7) *Јас, кој сум ѝременоѓу зафатѝен со друѓи активносѝи, сеѝак насѝојувам конѝинуирано да ѝишувам.*

Примери од типот на (6) и (7) не се среќаваат во разговорниот функционален стил, а во уметничколитературниот можат да се јават повеќе како цитати од строгоофицијалните стилови (научен, административен, публицистички).

* * *

Врз основа на примерите разгледани под точките **а.** и **б.** во првиот дел од прилогов, може да се заклучи дека кога имаме содржини што произлегуваат една од друга, овој однос може да се изрази со причинска, последична, условна, временска зависносложена реченица, а спротивниот однос - со спротивна независносложена и со допусна зависносложена реченица. Релативна реченица со релативизирана именска синтаagma може да се оформи без оглед на односот меѓу содржините, но кога имаме еден елемент што се повторува во двете почетни реченици. И при причинско-последичниот и при спротивниот однос можеме да оформиме: составни независносложени реченици, релативно надврзување и декларативни зависносложени реченици. Овие заклучоци го опфаќаат односот меѓу синтаксата и семантиката.

Во поглед на односот меѓу синтаксата и стилистиката, може да се каже дека треба да се имаат предвид неколку фактори:

Прво, треба да се има предвид раширеноста на конструкцијата, односно нејзината прифатеност при изразувањето на значенските односи што се во прашање (се разбира, од страна на родените зборуваачи). Се покажува дека речениците со кои го изразуваме имплицитно односот меѓу содржините, по правило се пошироко прифатени. Ова важи за причинските, условните, временските, допусните зависносложени, како и за составните и за спротивните независносложени реченици. Во нивни рамки можеме да се сретнеме со поврзаноста на одделни сврзувачки средства со одделни функционални стилови (ова е најзабележливо кај причинските реченици). Од друга страна, поттипот на последичните реченици со изразена самостојност меѓу делречениците (станува збор за речениците со *иака шито*) не е обичен за разговорниот функционален стил.

Второ, експлицитното изразување на семантичкиот однос меѓу содржините (причинско-последичен, однос на условеност и сл.) - со декларативна реченица се јавува во строгоофицијалните функционални стилови, како и нецелните *за да*-реченици.

Трето, нерестриktivните релативни реченици, како и, особено, примерите со реченична релативизација се карактеристични пред сè за

пишуваната форма на јазикот, што ги доведува во тесна врска со научниот, со административниот и, донекаде, со публицистичкиот функционален стил.

Четврто, примерите во кои е извршена номинализација, како што беше речено, придонесувајќи за стегнатост и економичност на изразот, се јавуваат во функционални стилови што се одделуваат со својот статичен карактер.

2.

Во вториот дел од овој прилог остануваме строго во рамките на определен семантички однос, со цел да го утврдиме бројот на истозначните примери.

а. Причинско-последичниот однос меѓу две дејства може да се изрази со следниве истозначни реченици:

(1) *Го поитишиавме договорот бидејќи поитишнаме согласност* (причинска зависносложена реченица).

(1а) *Договорот беше поитишиан бидејќи беше поитишната согласност.*

(2) *Поитишнаме согласност, така што го поитишиавме договорот* (последична зависносложена реченица).

(2а) *Беше поитишната согласност, така што беше поитишиан договорот.*

(3) *Го поитишиавме договорот од причина што поитишнаме согласност* (декларативна зависносложена реченица).

(3а) *Договорот беше поитишиан од причина што беше поитишната согласност.*

(4) *Поитишнаме согласност, поради што го поитишиавме договорот* (релативно надоврзување / реченична релативизација).

(4а) *Беше поитишната согласност, поради што беше поитишиан договорот.*

(5) *Поитишнаме согласност и како последица на што го поитишиавме договорот* (составна независносложена реченица со експлицитно изразен однос меѓу содржините).

(5а) *Беше поитишната согласност и како последица на што беше поитишиан договорот.*

(6) *Посѣиѣзнавме соѣласносѣ, како ѣоследица на шѣо го ѣоѣѣишиавме доѣовороѣ* (реченична релативизација).

(6a) *Беше ѣосѣиѣзнаѣа соѣласносѣ, како ѣоследица на шѣо беше ѣоѣѣишиан доѣовороѣ.*

(7) *Посѣиѣѣнуваѣеѣо соѣласносѣ беше ѣричина за ѣоѣѣишиуваѣеѣо на доѣовороѣ* (номинализаци и експлицитно изразување на односот; реченица со едно предикативно јадро).

(8) *Пѣѣѣишиуваѣеѣо на доѣовороѣ беше ѣоследица на ѣосѣиѣѣнуваѣеѣо соѣласносѣ* (номинализаци и експлицитно изразување на односот; реченица со едно предикативно јадро).

Примерот (1) е најобичен, најшироко употребуван модел за изразување причинско-последичен однос и се јавува во сите функционални стилови, со тоа што се јавуваат разлики во изборот на сврзниците. Сите други примери се јавуваат во помал број функционални стилови и не се обични за разговорниот функционален стил. Примерите од (1a) до (6a) ја илустрираат можноста за апстрахирање од учесниците во дејствата, карактеристична особено за научниот, за административниот и за публицистичкиот функционален стил.

6. Заемната условеност на содржините можеме да ја изразиме на следниве начини:

(1) *Ако ѣосѣиѣѣнеме соѣласносѣ, ќе ѣоѣѣишиеме доѣовор* (условна зависносложена реченица).

(1a) *Ако биде ѣосѣиѣзнаѣа соѣласносѣ, ќе биде ѣоѣѣишиан доѣовор.*

(2) *Ќе ѣоѣѣишиеме доѣовор ѣод услов да ѣосѣиѣѣнеме соѣласносѣ* (декларативна зависносложена реченица).

(2a) *Ќе биде ѣоѣѣишиан доѣовор ѣод услов да биде ѣосѣиѣзнаѣа соѣласносѣ.*

(3) *Ќе ѣоѣѣишиеме доѣовор во случај да ѣосѣиѣѣнеме соѣласносѣ* (декларативна зависносложена реченица).

(3a) *Ќе биде ѣоѣѣишиан доѣовор во случај да биде ѣосѣиѣзнаѣа соѣласносѣ.*

(4) *Посѣиѣѣнуваѣеѣо соѣласносѣ е услов за ѣоѣѣишиуваѣе доѣовор* (номинализаци и експлицитно искажување на односот; реченица со едно предикативно јадро).

И при изразување заемна условеност, најшироко употребувана е конструкцијата со условна реченица, која ја среќаваме во примерот (1), а употребениот сврзник се јавува во сите функционални стилови. Двете декларативни реченици, (2) и (3), претставуваат илустрација на различни типови услов: реален и евентуален, со оглед на фактот дека реченицата под (1) може двојно да се интерпретира. Примерите (2), (3) и (4) имаат ограничена употреба, главно, во публицистичкиот, административниот и научниот функционален стил. Примерите од (1а) до (3а) илустрираат апстрахирање од вршителите на дејствата. Како што беше речено погоре, ваквите примери се карактеристични за строгоофицијалните функционални стилови (научниот, административниот и публицистичкиот).

в. Две дејства можеме да поставиме и на временската оска, па во тој случај ќе ги добиеме следниве комбинации:

(1) *Ойќако / Штѝом ќе ѝосѝиѓнеме соѓласносѝ, ќе ѝоѝѝишеме доѓовор* (временска зависносложена реченица).

(1а) *Ойќако / Штѝом ќе биде ѝосѝиѓнаѝа соѓласносѝ, ќе биде ѝоѝѝишан доѓовор.*

(2) *Прво ќе ѝосѝиѓнеме соѓласносѝ, ѝа ќе ѝоѝѝишеме доѓовор* (составна независносложена реченица со експлицитно изразен временски сооднос на дејствата).

(2а) *Прво ќе биде ѝосѝиѓнаѝа соѓласносѝ, ѝа ќе биде ѝоѝѝишан доѓовор.*

(3) *Ќе ѝоѝѝишеме доѓовор ѝо моменѝоѝѝ коѓа ќе ѝосѝиѓнеме соѓласносѝ* (релативна реченица со релативизирана именска синтагма).

(3а) *Ќе биде ѝоѝѝишан доѓовор ѝо моменѝоѝѝ коѓа ќе биде ѝосѝиѓнаѝа соѓласносѝ.*

(4) *По ѝосѝиѓнувањеѝо соѓласносѝ ќе ѝоѝѝишеме доѓовор* (номинализација; реченица со едно предикативно јадро).

(4а) *По ѝосѝиѓнувањеѝо соѓласносѝ ќе биде ѝоѝѝишан доѓовор.*

Примерот (1) претставува основен тип реченица за сигнализирање временски сооднос меѓу две дејства; двата сврзника покажуваат дека едното дејство следува по другото, но со вториот се инсистира на моментно извршување на второто дејство. Примерот (2) претставува типично разговорна конструкција, макар што може да се сретне и во другите функционални стилови, а речениците (3) и (4) се среќаваат во

рамките на публицистичкиот, на административниот и на научниот функционален стил. Примерите од (1a) до (4a) ги ставаат во фокусот на вниманието резултатите на дејствата вршени од луѓето. Примерите од овој тип, како што беше нагласено во рамките на групите под а. и под б., се јавуваат во научниот, административниот и публицистичкиот функционален стил.

Строгото почитување на специјализираниот семантички однос меѓу две содржини нè води кон апсолутна, но стилистичка синонимија. Се разбира, границите не се многу остри, но сепак, родениот зборуваач има чувство (произлезено од владеењето на јазикот) каква конструкција ќе употреби во рамките на определен функционален стил.

Во овој прилог беа илустрирани два начина на кои се доаѓа до примери за синтаксичка синонимија, а нив ги има, секако, многу повеќе. Основниот мотив на овој прилог може да се сведе на желбата да се привлече вниманието на специјалистите за оваа интересна и, се чини, недоволно испитана појава.

Literatura

- Всеволодова М.В., 1997, *К вопросу о коммуникативной парадигме предложения. – Проблемы изучения отношений эквивалентности в славянских языках*, ред. С. Сятковски и Т.С. Тихомирова, Москва.
- Кожина, М.Н., 1992, *О систематизации терминов-понятий. – Systematyzacja pojęć w stylistyce*, red. S. Gajda, Opole, 13-19.
- Минова-Ѓуркова Л., 1997, *Синтаксичка синонимија*. Предавања на 29. меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, Скопје.
- Минова-Ѓуркова Л., 1998, *Некои особености на функционалните стилови*, „Македонски јазик” 45.-47. (1994-1996), Скопје, 39-49.

- Bally Ch., 1951, *Traité de stylistique française. Volume 1*. Genève-Paris.
Gajda S., 1992, *Stylistics Today*, „Stylistyka” I, 5-14.
Karcevskij S., 1929, *Du dualisme asymétrique du signe linguistique*, „Travaux du Cercle Linguistique de Prague” 1.
Lyons J., 1977, *Introduction to Theoretical Linguistics*, Cambridge: University Press.
Tošović B., 1988, *Funkcionalni stilovi*, Sarajevo: „Svetlost”.

Syntactic Synonymy and Functional Styles (with examples from Macedonian)

According to J. Lyons (1977: 446), the stricter interpretation of the term ‘synonymy’ is that „two items are synonymous if they have the same sense”. However, „it is a widely-held view that there are few, if any, ‘real’ synonyms in natural languages” (J. Lyons 1977:447). There are much more context-dependent synonyms than context-free ones and that fact brings us to syntactic synonymy, which did not attract the same attention of specialists as the lexical one.

The aim of this paper is to demonstrate some of the possibilities of Macedonian to express syntactic synonymy in the frame of compound sentences. There are at least two ways to come to syntactic synonymy: first, to combine two independent sentences, and second, to depart from one compound sentence and to search for synonymous ones. The first way may give us examples of relative, as well as stylistic synonymy, and the second - the examples of the stylistic synonymy only.